

transcendentálnej vede cez radikálnu „non fenomenológiu“, rovnako vzdialenú od fenomenologického života a fenomenológie života, s inou metódou než sebazaloženie, sebaefekcia, a s iným pojmom reálna, ktorým je „zážitok-bez-života“. Táto „non fenomenológia“, ktorú nesmieme zamieňať ani s metafenomenológiou, ani s nadfenomenológiou, je definovaná aj inou (reálnou) identitou, odlišnou od logického princípu identity. Odhliadnuc tak od skutočnosti, že už Husserl chápal fenomenológiu ako radikálnu (seba)kritiku fenomenológie samej, Laruelle by bol potreboval viac priestoru, než poskytuje kongres, aby bol jeho projekt „transcendentálnej vedy“ pochopiteľnejší a uchopiteľnejší.

Tento kongres v Guadalajare nebol jediným fenomenologickým podujatím v tomto roku. O mesiac neskôr sa konalo medzinárodné kolokvium v Bordeaux (Francúzsko) na tému *Kognitívna aktuálnosť. Výzvy naturalizácie*. Možno však konštatovať, že Svetový fenomenologický ústav ostáva jediným fórom, ktorý dokáže spojiť odborníkov na fenomenológiu či odborníkov fenomenológiu aplikujúcich a pochádzajúcich z rôznych kútov sveta.

Príspevky, ktoré na kongrese odzneli, ako aj tie, ktoré pre neprítomnosť prihlásených účastníkov neodzneli, budú uverejnené v jednom (či viacerých) budúcich zväzkoch (ktorých počet už presahuje číslo 40) ročenky *Analecta Husserliana*, vydávanej A. – T. Tymienieckou vo vydavateľstve Kluwer Academic Publishers (Dordrecht-Boston-London).

Jozef Sivák

PhDr. Jozef Sivák, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

PRÍTOMNOSŤ MINULOSTI, ČI MINULOSŤ PRÍTOMNOSTI?

V samotnej prítomnosti je podľa slov Jana Patočku okrem **eminentnej prítomnosti** aj niečo také ako **prítomnosť neprítomného**. Prítomnosť sama osebe nie je možná. Prítomnosť je možná len vtedy, keď je taktiež minulosť a budúcnosť. Minulosť a budúcnosť sú prítomné ako **ne-prítomné**. Minulosť sa ukazuje ako skúsenosť. Minulé skúsenosti sa zachovávajú v bezprostrednej pamäti.

Tieto Patočkove úvahy vystihujú podľa mňa intencie i ducha bratislavského stretnutia intelektuálov pri príležitosti piateho výročia úmrtia Milana Šimečku, na ktorom nechý-

bali ani hostia z Čiech i zo zámoria. Stretnutie, zorganizované Nadáciou Milana Šimečku¹ v dňoch 22.-23. septembra 1995, malo široko koncipovaný seminárny program vymedzený témou: **Prítomnosť minulosti. Šimečkova koncepcia demokracie a dnešná slovenská skutočnosť**. Pestré profesijné zloženie účastníkov seminára určilo myšlienkovú náplň i samotný prístup k uchopeniu nastolených problémov. Tak úvodný referát Jolany Kusej upriamil pozornosť na Šimečkovu koncepciu skutočnosti s dôrazom na jej existenciálnu dimenziu. Ak Milan Šimečka písal svojho času o smútku a radosti z dejín, príspevok Raisy Kopsovej vyjadroval skôr aktuálny smútok z všadeprítomnej minulosti. Bol zamyslením sa nad našou pamäťou navždy poznamenanou najväčším snom tohto storočia a zároveň pripomenutím relevantného Šimečkovho posolstva, že žijeme síce vo veľkých dejinách, ale netrčíme v nich až po krk, že naše malé, takpovediac súkromné dejiny sú svojprávne a nemali by sme sa ich vzdať v prospech dejinnej veľkohubosti.

Je celkom pochopiteľné, že osobitne pertraktovanou témou bola na seminári historická reflexia českého a slovenského disentu v kontexte súčasného diania už v dvoch samostatných republikách. Petr Pithart, vychádzajúc z paradoxnej dikcie pojmu nepolitická politika, sa pokúsil preložiť ho do zrozumiteľnej reči a explikovať jeho dobové (Masaryk, Havel) a súčasné výklady. Rolu intelektuálov v týchto procesoch striktné vystihol spisovateľ Josef Vohryzek, ktorý na záver s ľútosťou konštatoval, že pokračuje vytrvalé škandalizovanie úlohy intelektuála. Možno aj preto búrlivú diskusiu vyvolalo vystúpenie Jiřiny Šiklovej, ktorá v ňom hľadala predbežnú odpoveď na otázku: „Čo sme stratili po roku 1989?“

Konkrétne, v mnohom objavné a invenčné prejavy nezávislého myslenia v období tzv. normalizácie sprítomnili František Fundárek (*Ladislav Hanus – významná postava katolíckeho disentu na Slovensku*), Mary Hrabik Samal z USA (*Ženy v disente*) a výtvarníci František Guldan (*Amatérska gerila*) a Rudolf Sikora. Na niektoré doteraz neznáme súvislosti pôsobenia disidentov na Slovensku poukázal Jozef Jablonický. Miroslav Kusý osobitne vyzdvihol trvalú hodnotu chartistického disentu.

Diskutujúci, ktorých bolo neúrekom, súhlasne zdôrazňovali naliehavú potrebu pozitívneho výkladu našich najnovších duchovných dejín a v rámci toho aj komplexnejšieho prístupu k pravdivému osvetleniu histórie slovenského disentu s prihliadnutím na vtedajšie podmienky, ktoré ho determinovali ako spoločenstvo prezentujúce predovšetkým tabuizované hodnoty, postoje i témy. Ak na jednej strane opakovane zaznievala výčitka na adresu intelektuálov pre absolútne nedostatočnú prezentáciu skutočných hodnôt disentu, na druhej strane sa kategoricky odmietala heroizácia dejín, ako aj nostalgia za historickou skutočnosťou, keď každé slovo, ktoré narušalo režim a rúcalo doktrínu, bolo nebezpečné a malo zvláštnu váhu.

Rozličné vnímanie súčasnej situácie na Slovensku na pozadí Šimečkových názorov prezentovali viacerí účastníci seminára. Peter Zajac upozornil na niektoré aktuálne as-

¹ Na organizácii tohto podujatia participoval aj Filozofický ústav SAV, a to prostredníctvom svojho grantového projektu „Archív Milana Šimečku“ – dokumentačné a analytické stredisko pre výskum nezávislého sociálnofilozofického myslenia na Slovensku v rokoch 1969-1989. Riešitelia projektu J. Kusá, R. Kopsová a F. Fundárek prezentovali na ňom aj svoju knižnú publikáciu *Život v slove a život slovom. Zjavné a skryté súvislosti slovenského samizdatu* (Bratislava 1995).

pekty Šimečkovej sociálnej filozofie a nastolil blok problémov oscilujúcich okolo vzťahu malých dejín a veľkej politiky. Šimečkove strachy a nádeje po piatich rokoch reflektoval Martin Bútora. Poukázal o. i. na to, že hry moci s intelektuálmi na Slovensku v rokoch normalizácie spôsobili, že vtedy tu zvíťazila stratégia rodinného prežitia a udržateľnej legality. A hoci akademická komunita vzdoruje dnešným praktikám moci, slovenská spoločnosť je aj naďalej spoločnosťou podzákonou s malou tradíciou konštitucionalizmu. V podobnom duchu aj Milan Zemko predstavu o automatickom návrate Slovenska k demokracii nazval ilúziou.

Samuel Abrahám, pokladaný za znalca normalizácie v Československu, sa sústredil na analýzu pracovných (v jeho ponímaní) pojmov „normalizácia“, „disident“, „politická kultúra“. Pohľad na našu dnešnú skutočnosť ho opätovne utvrďuje v názore, že sa kryštalizácia slovenskej spoločnosti nepochopí, kým sa nevysvetlí podstata normalizácie na Slovensku. No aby sa zreflektovala normalizácia, ktorá podľa jeho názoru bola na začiatku na Slovensku miernejšia, ale o to zákernejšia, je nutne potrebná sebareflexia. Pri tom si musíme uvedomiť, že kým totalitarizmus potreboval fanatikov, autoritarizmus vyžaduje len (!) poslušnosť.

„Demokrati sa rodia v zápase o demokraciu“, povedala Soňa Szomolányi a pozrela sa na tento zápas prísnyimi očami sociologických tabuliek a čísel. Fedor Gál na príklade nedávneho výskumu problému tolerancie demonštroval podobnosti a odlišnosti medzi Českom a Slovenskom. Národ, národnosť, národná sebaidentifikácia, nacionalizmus a jeho podoby, to je pojmový i tematický rozptyl vystúpenia Marcely Gbúrovej. Príspevkom Milana Zemka *Minulosť: inšpirácia, alebo pasca prítomnosti?* sa seminár zdánlivo vrátil na začiatok a zároveň sa uzavrel. Prispel k tomu aj Boris Zala, ktorý maximálne zredukoval svoj pôvodný referát o vízii budúcnosti Slovenska (*Nacionalizmus, či demokracia?*) a viacerými sugestívnymi otázkami i reakciami na predrečníkov vlastne otvoril bohatú a podnetnú, plodnú a priam iskrivú diskusiu. Obsažnejšie monológy sa striedali s otázkami, vecné poznámky so zanietenými výzvami, až sa Rudo Sikora nahlas priznal: „Strašne rád počúvam intelektuálov!“ Mal to iste na svedomí aj Ján Štrasser so svojou brilantnou fantazmagorickou vivisekciou zápasov na špičke našej politickej scény.

Jedinečnú atmosféru bratislavského stretnutia umocnilo premietnutie videozáznamu z jari 1990 *Rozhovory bez konca...* Videosvedectvo o spôsobe uvažovania Milana Šimečku sa stalo aj presvedčivou odpoveďou na otázku aktuálnosti poslstva jeho diela. Najčastejšie citovaná *Kruhová obrana* nebola na seminári citovaná z piety, ale pre nesmierne bohatstvo aktuálnych myšlienok. V Šimečkovi hľadali potvrdenie vlastných názorov, so Šimečkom súhlasili i polemizovali, žiadali odpoveď. Milan Šimečka proste bol na stretnutí prítomný. Hoci nie všetkému už asi rozumel.

Raisa Kopsová

PhDr. Raisa Kopsová, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR